

ГОЛУБОВСЬКА Ірина,
кандидатка філологічних наук,
доцентка,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка
ПІДГУРСЬКА Валентина,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Казка давно стала важливим атрибутом дитинства. Саме завдяки цьому стародавньому фольклорному й літературному жанру юний читач отримує унікальний шанс поринути в дивовижний світ магічних істот та чарівних предметів; пережити карколомні пригоди й неймовірні події, неможливі в повсякденній реальності; відкрити нові горизонти уяви.

Як відомо, казка – це епічне оповідання чарівно-фантастичного, алегоричного й соціально-побутового характеру зі своєрідною традиційною системою художніх засобів, підпорядкованих героїзації позитивних, сатиричному викриттю негативних образів, часто гротескному зображенню їх взаємодії [2, с. 138]. Казки виховують дітей у дусі високої моралі, збагачують їх уявлення про навколишній світ, формують мистецькі смаки й розвивають мовлення. Читання зарубіжних казок дає змогу школярам краще опанувати країнознавчу інформацію, осмислити національні, культурні, історичні особливості різних народів світу.

Літературна казка – художній твір про вигадані та фантастичні події, написаний конкретним автором. Цей жанр існує близько чотирьох

століть; він пройшов шлях розвитку від переказу народних казок до вишуканих літературних новел і дивовижних феєрій. Фундатор європейської літературної казки – неаполітанець Джамбаттіста Базіле, автор збірки «Казка казок» («Пентамерон»).

Авторська казка генетично пов'язана з фольклорною. В обох різновидах епосу йдеться про вигадані події та пригоди; діють фантастичні істоти; звірі наділяються людськими рисами; застосовуються чарівні предмети; зображується боротьба добра і зла тощо.

На відміну від фольклорних казок, літературні твори спершу друкуються в окремих книгах, а пізніше можуть усно переказуватися читачами. Фольклорні ж, навпаки, спочатку існують лише в усних переказах, а вже згодом, подекуди через багато століть, записуються фольклористами. У літературної казки, як і в будь-якого твору красного письменства, є автор; у народних казок автор також, звичайно, є, проте він не індивідуальний, а колективний, адже кожен оповідач може додати до тексту щось своє.

На думку І. Капустян, у більшості літературних казок повторюються фольклорні мотиви і присутня чарівна атрибутика, запозичена з язичницьких ритуалів, однак розвиток сюжету, як і вибір персонажів, підпорядкований волі автора [1, с. 92].

Основними жанровими особливостями казки як фольклорного й літературного твору є такі:

- установка на вигадку й розважальність;
- розповідний стиль;
- фантастичний сюжет, часто сповнений карколомних подій;
- наявність метаморфози;
- відсутність нерозкритих і непокараних злочинів;

- неодмінний щасливий кінець;
- традиційна система художніх засобів;
- героїзація позитивних та сатиричне викриття негативних образів;
- багаторазові повтори;
- ігнорування місця й часу дії;
- специфічна композиційно-стилістична побудова тощо.

Дотепер найбільш повною вважається класифікація казок Аарне-Томпсона-Утера, створена 1910 р. фінським фольклористом Антті Аарне [3] та доповнена й модернізована у 1928 р. американцем Стітом Томпсоном і в 2004 р. німцем Гансом-Йоргом Утером. Класифікація Аарне-Томпсона-Утера спирається на сюжет та тип казки, поділяючи всі казки на такі умовні різновиди: казки з тваринами (Animal Tales); з магією (Tales of Magic); релігійні (Religious Tales); романтичні (Romantic Tales); казки про дурного чорта/велетня (Tales of the Stupid Ogre); жарти та анекдоти (Jokes and Anecdotes); казки-формули (кумулятивні казки) (Formula Tales).

У початковій школі казки традиційно поділяють за змістом на три групи:

- казки про тварин (птахів, рослин, комах);
- чарівні (фантастичні, героїчні);
- суспільно-побутові (реалістичні, новелістичні).

Автори чинних підручників для 3-4 класів з української мови та читання (О. Савченко, Н. Богданець-Білоskalенко, Ю. Шумейко, О. Вашуленко, М. Чабайовська, Н. Омельченко, В. Синільник, А. Савчук, Г. Сапун, О. Іщенко, А. Іщенко, М. Чумарна) пропонують молодшим школярам низку казок таких відомих зарубіжних письменників: братів Якоба та Вільгельма Ґрімм, Отфріда Пройслера, Діани Амфт (Німеччина);

Шарля Перро, Антуана-Марі-Жана-Батіста-Роже де Сент-Екзюпері (Франція); Льюїса Керролла (Чарльза-Лютвіджа Доджсона), Джозефа-Редьярда Кіплінга, Роальда Даля, Алана-Александра Мілна, Дональда Біссета (Велика Британія); Ельзи Бесков, Астрід-Анни-Емілії Ліндгрєн (Швеція); Ганса-Крістіана Андерсена (Данія); Лаймена-Френка Баума (США); Джованні-Франческо Родарі (Італія); Яна Бжехви (Яна-Віктора Лесмана); Марії Манеру (Іспанія); Лоренца Паулі (Швейцарія).

У процесі підготовки до уроку читання зарубіжної авторської казки вчитель має пам'ятати, що в художньому стилі казок виявляються особливості національного мистецтва слова, природно пов'язаного з побутом та ментальністю народу.

Так, англійські казки нерідко проголошують істину, важливу для британців: людина творить себе сама. Персонажами казок найчастіше є люди конкретних професій, а саме: фермери, торговці, будівельники; в окремих казках – чарівники; часто – знатні персони (представники королівської родини). Характерною рисою є самостійність героя, який усі проблеми вирішує сам, але іноді хтось-таки дає йому слушну пораду. Часто мета головного персонажа англійських казок зводиться до простого матеріального збагачення, хоча більшість казок містить вагомий виховний потенціал.

У німецькій культурі велике значення надається дому й сім'ї, тому традиційно казки завершуються весіллям («Біляночка і Зоряночка», «Шипшинка», «Білосніжка та семеро гномів»). Головними позитивними героями зазвичай є чоловіки: солдат, хоробрий кравець, «Лускунчик», а от жінка, навпаки, часто негативний і не дуже розумний персонаж. Німецькі казки (наприклад, казки братів Грімм) часто мають темну, містичну атмосферу. У них зустрічаються чарівні істоти (відьми, лісовики); наявний акцент на моральності та карі за злі вчинки.

Французькі казки (Шарля Перро) більше спрямовані на придворну аудиторію і часто містять елементи витонченості та дворянських манер. Наприклад, казки «Попелюшка», «Червона Шапочка» мають більш елегантний стиль, часто з тонким гумором і акцентом на моральних уроках для шляхетних людей. У французьких літературних казках втілюються теми кохання, пригод та боротьби за справедливість.

Американська літературна казка має свої унікальні особливості, які відрізняють її від інших традицій. Казки США часто відображають мультикультурний характер країни, поєднуючи елементи індіанської, африканської, європейської та латиноамериканської культур. Це створює багатогранність сюжетів і персонажів. Герої американських казок часто втілюють ідеали індивідуалізму, сміливості та підприємливості. Вони стикаються з викликами й самотужки долають труднощі.

Скандинавські казки відображають суворий клімат і природу Півночі. У них часто фігурують тролі, велетні та інші міфічні створіння, що уособлюють сили природи. Багато скандинавських літературних казок мають генетичний зв'язок із давньою міфологією, зокрема з легендами про язичницьких богів, тролів, ельфів та інших міфічних істот. Тут фігурують і типові архетипи персонажів: мудрий старець, хоробрий герой, зла відьма, лукавий трикстер, що додає казкам універсальності.

У польських літературних казках часто згадуються реальні королі, шляхетські герої, важливі історичні події, легенди й міфи. Головні герої нерідко є символами боротьби за свободу, незалежність і відновлення справедливості. Також у багатьох польських казках наявні елементи християнства, особливо католицизму: згадки про Бога і святих, загальні релігійні мотиви (прощення, віра, добродієність).

Таким чином, вивчення зарубіжних літературних казок може стати важливим засобом міжкультурного виховання під час ознайомлення дітей із традиціями, цінностями й особливостями життя різних народів. Це сприятиме розвитку поваги до інших культур і відкритості до різноманіття світу, толерантності й емпатії, розширенню кругозору, а також формуванню комплексного розуміння світу.

Список використаних джерел

1. Капустян І. І. Літературна казка Г. К. Андерсена : традиції та новаторство. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. Т. 24. С. 92-94.
2. Кузьменко В. І. Словник літературознавчих термінів. Київ : Український письменник, 1997. 230 с.
3. Aarne A., Thompson S. The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography Helsinki : Academia3 Scientiarum Fennica, 1961 [1910]. 588 p.